

“ШКІЛЬНИЙ КУРС “СВІТОВА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА” ТА МЕТОДИКА ЙОГО ВИКЛАДАННЯ” У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Валерій Панасюк, кандидат мистецтвознавства, докторант,
доцент кафедри хореографії, образотворчого мистецтва,
історії, теорії музики та художньої культури
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

“ШКІЛЬНИЙ КУРС “СВІТОВА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА” ТА МЕТОДИКА ЙОГО ВИКЛАДАННЯ” У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті визначається місце та роль навчального предмету “Шкільний курс “Світова художня культура” та методика його викладання” у системі підготовки майбутнього вчителя музики.

Постановка проблеми. На межі ХХ та ХХІ століть у системі освіти України здійснюються радикальні перетворення. Вони торкнулися у першу чергу визначення принципово нової педагогічної парадигми. Якщо раніше ставилася мета формування “людини знань”, то тепер метою організації та здійснення всього навчально-виховного процесу стало формування “людини культури”. Передбачається, що “людина культури” володіє всіма механізмами інтерпретації художнього тексту, здатна до ведення діалогу з різними національними та структурними утвореннями в культурі, може самостійно створювати художньо вартісний продукт. А головне – готова до власної життєтворчості, тобто до здійснення суспільно корисної та особистісно привабливої діяльності у сучасному полікультурному просторі.

Саме цим пояснюється необхідність розробки та впровадження нових курсів у системі мистецької освіти, що своєю чергою зумовлює **актуальність** поставленої проблеми. А тому **метою** нашої статті є визначення змісту “Шкільного курсу “Світова художня культура” та методика його викладання”, його місця серед інших навчальних дисциплін в процесі підготовки майбутнього вчителя музики.

Виклад основного матеріалу. На думку В. Кременя, “пошуки системи інтегративної освіти є своєрідною реакцією на кризу культури, яка позначається як *кінець історії, смерть людини, агонія філософії* тощо. І мабуть, саме освіта здатна знайти шляхи виходу з духовної кризи людства. Адже саме освіта відповідальна за трансляцію культурної спадщини людства.

Водночас трансформація освіти є прямим наслідком тих змін, які відбуваються в культурі” [3, 14].

Усі ці різновекторні процеси визначили нову

мету та принципово новий зміст навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, що в першу чергу позначилося на змісті предметів гуманітарно-естетичного циклу. Якщо раніше викладалася та й до цього часу викладаються окремі (так звані “галузеві”) курси (музика, образотворче мистецтво, зарубіжна література), то сьогодні виникла необхідність у предметі за своїм характером інтегрованим. Таким став шкільний курс “Світова художня культура”, що відповідає пріоритетам розвитку сучасного світу.

Одним із таких пріоритетів є процес глобалізації. Він тлумачиться як розширення, поглиблення та прискорення всіх зв’язків у всіх аспектах сучасного громадського життя, а також як інтенсифікація свідомості у всьому світі. Одна з основних характеристик глобалізації полягає у конверсії знання та досвіду, у прагненні до глобального взаєморозуміння. А здійснення останнього неможливе без продуктивного діалогу культур, який встановлюється та підтримується громадянами сучасного світу. Як твердить Джон Томлісон, бути громадянином світу означає “відкритість до різноманіття глобальних культур і розуміння культурної перспективи іншого”. А тому досить логічно вважати діалог культур визначальною онтологічною суттю курсу “Світова художня культура”, а його технологічну проекцію пріоритетним методом викладання предмету.

Викладання цієї шкільної дисципліни передбачає декілька цілей, які відповідають базисним настановам освітньої системи як України, так і всієї світової спільноти. Передбачається формування цілісної **системи моральних і естетичних ідеалів**. На її основі вибудовується **масив структурованих знань** про світову художню культуру, накопичених людством. Володіння **понятійним апаратом і**

“ШКІЛЬНИЙ КУРС “СВІТОВА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА” ТА МЕТОДИКА ЙОГО ВИКЛАДАННЯ” У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

різноманітними інтерпретаційними технологіями є запорукою готовності до адекватного сприйняття людиною різних явищ культури – сучасної та віддаленого минулого. При цьому передбачається сформулювати **потребу в самостійній художній діяльності**, у художньому перетворенні навколишнього світу.

Курс світової художньої культури був прийнятий до вивчення в загальноосвітній школі наприкінці 1980-х років як факультативний для старшокласників (9 – 11 класи). Зразу ж виникла проблема підготовки відповідних педагогічних кадрів. Вона набула особливої гостроти у середині 1990-х у зв'язку з тим, що світова художня культура стала обов'язковим предметом серед інших дисциплін гуманітарно-естетичного циклу і залежно від змісту авторської програми вивчається або протягом усього терміну навчання в школі, або в старших класах.

Саме тоді й була започаткована підготовка викладачів шкільного курсу “Світова художня культура” на музично-педагогічних факультетах (сьогодні факультетах мистецтв) вищих навчальних закладів України.

Специфіка шкільного предмету та його цілі визначили особливості змісту та структури університетського курсу. Так, його **узагальнювальним** характером пояснюється те, що цей предмет викладається студентам на четвертому та п'ятому курсах (протягом трьох семестрів), саме тоді, коли ними вже практично завершено вивчення окремих (“галузевих”) курсів: історії музики, образотворчого мистецтва, театру та кіно. Отже, в процесі вивчення світової художньої культури всі здобуті раніше знання систематизуються, узагальнюються, окремі явища мистецтва “вписуються” до загальнокультурного контексту.

Метою і завданнями навчального курсу є фундаментальна теоретична і практична підготовка студентів факультету мистецтв до професійної педагогічної діяльності, зокрема до викладання у загальноосвітній школі курсу “Світова художня культура”.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти **повинні знати**:

- зміст поняття “художня культура”, її функції та структуру;
- основні положення головних культурологічних теорій;
- зміст основних культурологічних понять;
- основні періоди руху світової художньої культури (пріоритетні художні тенденції, мистецькі постаті, основні художні надбання, їх значення в історії світової художньої культури);

- зміст навчальних програм шкільного курсу “Світова художня культура”;

- основні дидактичні принципи методики викладання шкільного курсу “Світова художня культура”;

- вікові особливості школярів;

- закономірності і принципи, методи і прийоми виховання і навчання;

- основні напрями виховної роботи з предмету;

- сучасні технології навчання та передовий досвід з обраного фаху;

- зміст, форми і методи самовиховання учителя й учнів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти **повинні вміти**:

- аналізувати літературу, присвячену проблемам руху світової художньої культури;

- аналізувати основні періоди історії світової художньої культури, окремі мистецькі постаті та явища;

- застосовувати у практичній діяльності знання теоретичних основ організації процесу викладання світової художньої культури;

- застосовувати у практичній діяльності знання психологічних основ викладання курсу, вікових особливостей школярів;

- моделювати основні методи і прийоми викладання курсу світової художньої культури;

- складати плани-конспекти (сценарії) навчальних занять;

- проводити фрагменти уроків за фахом з використанням комплексу дидактичних методів, сучасних технологій навчання та передового досвіду;

- використовувати різноманітні форми, методи і прийоми професійного самовиховання.

Інтеграційний характер курсу яскраво виявляється у змісті його програми, що складається з трьох завершених і пов'язаних між собою блоків. Програма передбачає вивчення студентами питань теорії культури, історії художньої культури та методики її викладання у школі.

Блок, присвячений **теорії культури**, дає уявлення про найголовніші етапи розвитку культурологічної науки. Розглядаються й аналізуються основні положення соціально-історичної, натуралістичної, семіотичної та інших наукових шкіл, що пропонують власні версії розуміння культури, її структури, шляхів розвитку. Особлива увага звертається на концепції, які виникли на межі XX – XXI століть і які враховують сучасний стан світової художньої культури. Так, різноманітні “тектонічні рухи” в культурі зламу тисячоліть пояснюється теорією переорієнтаційних

“ШКІЛЬНИЙ КУРС “СВІТОВА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА” ТА МЕТОДИКА ЙОГО ВИКЛАДАННЯ” У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

процесів, розробленою О. Генісом. Причини індивідуалізації сучасного культурного простору та закони його функціонування отримують теоретичне обґрунтування у відповідній концепції Б. Гройса (теорія індивідуалізованого простору культури). Про це свідчить зміст відповідної теми розділу “Стан світової культурологічної думки на межі тисячоліть”:

- інтеграційні тенденції в світовій культурологічній науці;

- теорія переорієнтаційних процесів О.Геніса; переорієнтаційні процеси як пріоритетні в світовій культурі на межі тисячоліть; переорієнтація:

- з твору на процес його створення;

- з автора на читача;

- з мистецтва на ритуал;

- з особистості на її культурний контекст;

- з шедевра на середовище;

- теорія індивідуалізованого простору культури Б. Гройса;

- ландшафтна герменевтика – нова інтеграційна галузь гуманітарної науки; регіони, культура регіонів, їх взаємодія; культура сучасної України у вимірах ландшафтної герменевтики.

Отже, знайомство з сучасними культурологічними концепціями дає студентам можливість усвідомити ті процеси та явища світового мистецтва, сучасниками яких вони є. При цьому ефективно реалізується один з головних дидактичних принципів – принцип урахування в освітньому процесі динаміки сучасного життя.

Важливо підкреслити, що теоретичний блок органічно пов'язаний з двома іншими – історичним і методичним. Культурологічні концепції ефективно накладаються на конкретні періоди в історії світової художньої культури, дають можливість пояснити окремі артефакти. Вони ж реалізуються і в змісті шкільних програм, даючи змогу успішно реалізувати принцип науковості та визначати пріоритети методики викладання предмету. Наприклад, у методичному розділі передбачено розгляд такої теми: “Культурологічна думка та зміст структури шкільного курсу “Світова художня культура”

1. Варіативність навчальних програм як реалізація принципу демократизму.

2. Урізноманітнення змісту навчального курсу та головні напрями розвитку світової культурологічної думки.

3. Реалізація принципу науковості в різних варіантах навчальних програм; порівняльна характеристика програм; визначення сутності їх наукових концепцій:

- формаційної;

- соціально-історичної;

- регіональної;

- семіотичної”.

Історичний блок навчальної програми дає можливість систематизувати знання, здобуті студентами в процесі вивчення окремих галузевих курсів (історії музики, образотворчого мистецтва і архітектури, театру та кіно). Розширення знань здійснюється за рахунок інформації з так званої “нехудожньої” сфери: про спосіб життя у відповідні епохи, про домінуючі моделі поведінки, систему взаємодії художнього та нехудожнього, їх взаємовпливи. Завдяки цьому виникає своєрідний ефект “машини часу”, що допомагає “оживити” віддалене минуле, наблизити його до сьогодення, активізувати пізнавальну діяльність студентів.

При цьому важливим завданням є застосування теоретичних концепцій до фактів мистецтва з метою створення цілісної картини художньої доби, виявлення її мистецьких доміант, характеристики процесів її взаємодії з іншими епохами. Таким чином налагоджується та здійснюється діалог культур.

Принципово, що в процесі вивчення окремих періодів історії світової художньої культури весь інформаційний масив проєкціонується на методичну площину. Наприклад,

I. “Художня культура Давнього Сходу та методика її викладання в курсі “Світова художня культура”:

1. Місце художньої культури Давнього Сходу в історії світової культури. Основні етапи вивчення культури Давнього Сходу європейською наукою XIX – XX століття.

2. Основні періоди художньої культури Давнього Єгипту. “Єгипетський стиль” в європейській культурі початку XIX століття та культурі модерну. “Аїда” – “єгипетська” опера Дж. Верді.

3. Традиціоналізм як доміанта художньої культури Давньої Індії.

4. Художня культура Межиріччя: характеристика загальних тенденцій.

5. Художня культура Давнього Китаю (характеристика загальних тенденцій руху) та її значення для художньої культури далекосхідного регіону.

6. Органічність поєднання власного та запозиченого в культурі Японії.

7. Методичні особливості викладання теми “Художня культура Давнього Сходу”. Встановлення та реалізація між предметних зв'язків як методична доміанта уроку.

II. “Художня культура доби античності.

“ШКІЛЬНИЙ КУРС “СВІТОВА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА” ТА МЕТОДИКА ЙОГО ВИКЛАДАННЯ” У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Місце цього періоду в змісті курсу “Світова художня культура”:

1. Особливості античної культури.
2. Культура Стародавньої Греції: характеристика основних періодів і основних мистецьких надбань.
3. Культура еллінізму
4. Основні етапи художньої культури Стародавнього Риму, їх характеристика.
5. Світове значення античної культури. Античність і українська культура (“Енеїда” І. Котляревського, діяльність неокласиків, античні мотиви в драматургічній спадщині Лесі Українки).
6. Антична культура та особливості застосування технології діалогу культур на уроках світової художньої культури.

Отже, історичний блок навчальної програми органічно пов’язаний з **методичним**. У ньому особлива увага звертається на специфіку викладання шкільного курсу “Світова художня культура”. Насамперед аналізуються нині діючі програми, які визначають зміст предмету, а значить, і зміст всього навчально-виховного процесу. Розглядаються основні дидактичні принципи та шляхи їхньої ефективної реалізації. При цьому підкреслюється, що головні методичні настанови пов’язані з принципами діалогічного спілкування, які передбачають визнання на уроці рівності всіх партнерів спілкування та унікальності кожного. Звідси – необхідність оволодіння широким спектром технологій навчання, що дають змогу реалізувати на уроці позицію кожного у вигляді повноцінного висловлювання. Принципово важливим є ефективне використання в навчально-виховному процесі індивідуального естетичного досвіду школярів. Саме його включення до змісту уроку є доказом реалізації у педагогічному спілкуванні принципу діалогізму.

Пропонується практичне заняття “Технологія прогнозування та проведення сучасного уроку курсу “Світової художньої культури”:

1. Зміст поняття “педагогічна технологія”. Урізноманітнення його тлумачення в сучасній педагогічній науці України.
2. Складові навчальної технології, їх характеристика.
3. Характеристика основних педагогічних технологій:
 - модульної;
 - модульно-рейтингової;
 - розвивальної;
 - адаптаційної;
 - ефективного навчання;
 - діалогу культур;
 - програмованого навчання.
4. Організація роботи в групах:

- створення модуля за темою “Романтизм у європейській художній культурі XIX століття”;
- розробка фрагменту уроку за темою “Класицизм у європейському мистецтві XVII століття”;
- розробка етапу вивчення нового матеріалу за технологією розвивального навчання (тема за вибором);
- розробка опорної схеми за адаптаційною технологією за темою “Світова художня культура кінця XIX століття – початку XX століття”;
- розробка етапу отримання зворотної інформації за технологією ефективного навчання;
- визначення обсягу навчальної теми (за вибором) за технологією діалогу культур;
- розробка алгоритму організації самостійної роботи учня за технологією програмованого навчання.

Урок світової художньої культури розглядається як складова загальнокультурного контексту певного регіону. А тому особливого значення в методичному блоці набувають питання організації позакласної та позашкільної роботи, встановлення продуктивних контактів з бібліотеками, музеями, театрами, іншими концертними та творчими організаціями.

Практична спрямованість курсу реалізується під час проходження студентами виробничої практики в загальноосвітніх школах. На уроках у середніх і старших класах студенти не тільки застосовують теоретичні знання, а й набувають відповідних професійних навичок. Важливим при цьому є встановлення продуктивного діалогу між студентом-практикантом і школярами. А він неможливий без здійснення того, що зазвичай називають професійним самоаналізом. Тому програма виробничої практики передбачає не тільки систему консультацій щодо розробки моделей уроків, але й їхнє подальше обговорення (взаємо- та самооцінка).

Зміст університетського курсу, його місце та значення серед інших дисциплін визначили й відповідну систему контролю. Вона досить різноманітна: проводяться заліки, екзамени (семестровий і державний), виконуються курсові роботи. Результати контролю дають уявлення про рівень знань і вмінь студентів, про їхню готовність до самостійної професійної діяльності.

Висновок. Динаміка та інтенсивний рух культури XXI століття зумовлюють можливість змін у змісті навчальної дисципліни “Шкільний курс “Світова художня культура” та методика його викладання”. Саме ця проблема – характер змін, урахування естетичного досвіду студентів нового

ВИТОКИ ТРАДИЦІЙ ПЕРЕДАЧІ МУЗИЧНО-КУЛЬТУРНОГО ДОСВІДУ НА НІМЕЦЬКИХ ЗЕМЛЯХ

покоління – є однією з перспектив наших подальших наукових досліджень.

1. Волков С. *Принципи формування змісту: традиції і сучасність // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Зб. наук. праць: Вип. XII. – К.: Міленіум, 2004. – С. 200–212.*

2. Єрмоленко О. *Духовність і освіта: розвиток творчості учнів на уроках музики і світової художньої культури (з досвіду роботи) // Духовна культура як домінанта українського життєтворення: Зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., Київ 22–23 грудня, 2005. – К.: ДАКККіМ, 2005. – Ч. II. – С. 227–230.*

3. Кремень В.Г. *Поступ до нової філософії освіти в Україні // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. – Частина I. – Харків: "ОВС", 2002. – С. 9–23.*

4. Соколова О.В. *Методичні основи інтеграції мистецьких знань і підготовки майбутніх учителів музики і художньої культури: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 "Теорія та методика навчання музики і музичного виховання". – К., 2004.*

5. Троєльнікова Л. *Освітні детермінанти художнього простору України // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Зб. наук. праць: Вип. XII. – К.: Міленіум, 2004. – С. 270–278.*

Інна Сташевська, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки
Інституту культури і мистецтв
Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка

ВИТОКИ ТРАДИЦІЙ ПЕРЕДАЧІ МУЗИЧНО- КУЛЬТУРНОГО ДОСВІДУ НА НІМЕЦЬКИХ ЗЕМЛЯХ

У роботі простежується процес формування музично-освітніх традицій на німецьких землях з часів заснування Франкської імперії. Розкривається специфіка музично-освітньої роботи різних суспільних інституцій, функціонування приватної музично-педагогічної практики, виявляються особливості передачі музично-культурного досвіду в народному, церковному й світському середовищах ранньофеодальної Німеччини.

Постановка проблеми. Різноманітність музичного життя, прилучення громадян до національної та світової музично-культурної спадщини значною мірою забезпечується засобами музичної педагогіки – соціокультурного явища, виникнення й розкриття якого перебуває в тісній взаємозалежності від розвитку духовної та практичної сфер людської діяльності, змін освітньо-виховної парадигми в процесі еволюції філософської та педагогічної думки. Теперішній стан теорії і практики музичної педагогіки нерозривно пов'язаний із уявленнями попередніх генерацій про можливості педагогічного впливу музики на людину й способи передачі культурного досвіду в галузі музичного мистецтва. У зв'язку з цим актуальним для фахівців різних країн залишається дослідження процесу еволюції музично-освітніх традицій.

Ступінь наукової розробки проблеми. Огляд вітчизняних публікацій вказує на те, що питання історичного розвитку музичної освіти в Україні привертає пильну увагу українських дослідників (Т.Л. Гавриленко, Т.А. Грищенко, В.А. Кузьмічова, О.В. Михайличенко,

О.В. Овчарук, А.І. Омельченко, Л.Й. Проців, О.А. Цвігун й ін.). Значно менша вивчена в українському науковому просторі історія зарубіжної музичної педагогіки (О.Я. Ростовський, С.І. Уланова).

У зв'язку з цим **метою статті** є простеження процесу виникнення музично-освітніх традицій на німецьких землях.

Відповідно до мети **завданнями статті** є: аналіз культурно-історичних умов зародження музичної освіти на німецьких землях; виявлення особливостей передачі музично-культурного досвіду в народному, церковному й світському середовищах ранньофеодальної Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Історії не відомий точний час виникнення музично-педагогічної думки й практики, але можна з упевненістю стверджувати, що це сталося тоді, коли процес передачі музичного досвіду виділився в особливий специфічний вид діяльності, а міркування про відношення музики й людини призвели до виникнення уявлень про можливості виховного впливу музики на людський характер. Як відомо, перші історичні свідчення з цього